

A scenic landscape of a Dutch polder. In the foreground, a calm canal reflects the sky and the surrounding greenery. A grassy bank with tall reeds separates the water from a lush green field. In the middle ground, a white cow with brown spots stands in the field. Further back, a person is walking near a wooden fence. The background shows a flat horizon with some distant trees and buildings under a blue sky with scattered white clouds.

HOE BETROKKEN ZIJN WIJ BIJ DE LANDBOUW?

- Overijssel denkt over de landbouw -

Op 16 oktober 2020 heeft Natuur en Milieu Overijssel ruim 13.000 mensen uit haar het netwerk aangeschreven met de vraag om mee te denken over de noodzakelijke verduurzaming van landbouw in Overijssel. Dit betrof mensen uit alle lagen van de samenleving, uit bedrijfsleven, landbouw, natuurorganisaties, buurtgroepen en overheden.

In kort bestek werden de problemen en uitdagingen geschetst waar de landbouw momenteel voor staat:

'Klimaatverandering en de droogte van de afgelopen jaren leiden tot onzekerheid en productieverlies. Daarbij komt het stikstofprobleem, de ruimtedruk op landschap, en het zorgwekkende verlies aan biodiversiteit.'

Vervolgens werd benoemd hoe iedereen in Overijssel daar persoonlijk mee te maken heeft.

'Iedereen moet eten, en iedere burger is ook een consument. Alleen al daarom zijn wij allemaal betrokken bij de toekomst van de landbouw.'

'Wij laten onze boeren niet in de kou staan, maar willen samen met hen aan de slag. De vraag is hoe. Wat moet de politiek doen? En wat kunnen we zelf doen?'

Hierop zijn veel reacties binnen gekomen, vaak inhoudelijk, uitgebreid en goed doordacht, van mensen met onderling zeer verschillende achtergronden. Daarbij wordt het thema in zijn volle breedte beschouwd. Een breed pallet aan ervaringen, suggesties, inzichten en wensen....

Onderstaand volgt het verslag van de reacties.

'Wij laten onze boeren niet in de kou staan, maar willen samen met hen aan de slag!'

MEEDENKEN

'Onze boeren hebben het niet makkelijk,' werd gesteld. 'Met een kleine moestuin weet ik hoe moeilijk het is iets te verbouwen in deze klimaatsverandering.'

Bijna iedereen was het erover eens dat de uitdaging waar de landbouw momenteel voor staat, groot en ingewikkeld is.

'Het is een onderwerp dat zowel heel gecompliceerd is als gevoelig ligt. Gecompliceerd omdat we praten over stikstof, CO2, droogte en bestrijdingsmiddelen. Over de dringende noodzaak om aan deze problemen wat te doen, maar ook over perspectief, zowel voor het natuurbeheer, maar ook voor de boeren.'

'Er spelen meerdere problemen; klimaatveranderingen, ruimte voor grootschalige opwekking van duurzame energie, stikstofproblemen, overschakelen naar biologische landbouw.... Dit vraagt om een duidelijke visie en een integrale aanpak.'

Het feit dat men gevraagd werd om hierover mee te denken, werd gewaardeerd. Al vonden veel mensen het niet makkelijk.

'Zeer vereerd ben ik dat ik mee mag denken over de landbouw in Overijssel.'

'Ik moet eerlijk zeggen dat ik weinig verstand heb van landbouw. Ik lees regelmatig over de uitdagingen waar boeren mee te maken hebben, maar ik heb er nog nooit eentje gesproken. Toch heb ik wel een mening als consument.'

'Voor mij de eerste keer om een mening te geven op deze manier. (...) Best wel een beladen onderwerp waar je een mening naar vraagt.'

Waar sommige mensen over boeren praten alsof dat een soort 'andere partij' is, blijft het goed om te beseffen dat iedere boer zelf ook een burger en een consument is.

'Graag denk ik mee. Ben niet alleen consument, maar ook boer, akkerbouwer. Het is heel goed om de vraag (om mee te denken) aan consumenten te stellen.'

'Erg leuk dat mensen vanuit verschillende hoeken mogen meedenken.'

ZELF MEEDOEN

Bijna iedereen is het erover eens dat er echt iets moet gebeuren.

‘Het roer moet om en drastisch ook!’

‘Wat ooit een werkbare situatie leek, was dat wellicht niet, en mogelijk moeten we dus nu inzien dat het zo niet verder kan. Dat is soms pijnlijk, maar bepaalde conclusies kun je niet te lang voor je uit blijven schuiven.’

Nu zou je kunnen zeggen: de beste stuurlui staan aan wal. Het is makkelijk om vanaf de zijlijn commentaar te hebben op werk dat anderen doen, en moeten doen. Een aantal boeren spreekt zich daar over uit:

‘Goed dat Natuur en Milieu Overijssel zich hiermee bezig wil houden en mee wil denken met de boeren. Het is ook goed om daarin anderen (niet-boeren) te vragen om mee te denken, hoewel daarin natuurlijk ook gevaar schuilt. Want hoe makkelijk is het om maar van alles te

roepen over wat er zou moeten gebeuren, zonder weet te hebben van het boerenbedrijf en wat een omslag/wijziging met zich meebrengt/betekent?’

Gelukkig valt dat mee. De betrokkenheid van de mensen die hebben gereageerd, blijft niet alleen bij woorden. Men vindt weliswaar dat boeren een speciale verantwoordelijkheid hebben, maar erkent dat iedereen daar een rol in heeft te spelen. En komt ook met duidelijke, heel concrete voorstellen van de manier waarop wij, als burgers en consumenten, onze eigen verantwoordelijkheid in kunnen nemen.

Want daarin schieten wij, op dit moment, te kort.

‘Veel Nederlanders geven te weinig tijd, aandacht en geld uit aan goed voedsel. Dat zit ook in onze cultuur, drukke levens, twee verdieners en hoge maatschappelijke verwachtingen. Dit zie je terug in het koopgedrag: liever een dure luxe auto dan goed biologisch/biodynamisch voedsel in de kast. Voedsel kost tijd...’

EEN EERLIJKE PRIJS

‘Als eerste zou ik zeggen dat ons voedsel veel te goedkoop is. Wij zullen als burgers bereid moeten zijn om meer te betalen voor ons voedsel.’

‘Als de belasting van natuur en milieu onderdeel zou zijn van de productprijs dan kan een meer natuurvriendelijke landbouw een beter geprijsd product leveren. Helaas zien we dat niet terug in de prijs.’

Wetenschappers van de Universiteit van Augsburg, in Duitsland, hebben onlangs uitgerekend hoe duur ons eten zou zijn als de effecten van stikstof, klimaatgassen, energie en veranderingen in landgebruik in de verkoopprijs zou worden meegenomen. Bij de acht conventioneel geproduceerde voedingsmiddelen (appel, banaan, aardappel, tomaat, mozzarella, Goudse kaas, melk en gemengd gehakt) zou de prijs per kilogram gemiddeld met zo'n **62%** moeten stijgen. Voor de alternatieven uit de biologische land- en tuinbouw bedraagt de stijging minder (omdat men daar het milieu minder belast en het product vaak al iets duurder is).

Dat maakt nogal wat uit! 62%. Ons eten zou, als we er een eerlijke prijs voor getalen, ruim anderhalf keer zo duur worden.

Dat is slecht nieuws voor mensen die nu al moeilijk kunnen rond kunnen komen. En toch komen we er, volgens velen, op termijn niet onderuit.

‘Het realiseren van een eerlijke prijs (in overeenstemming met de inspanning van de boer en de belasting van het milieu) lijkt me een goede strategie.’

‘Dit zal m.i. niet zo maar aan de vrije markt kunnen worden overgelaten. Dus sturing van overheidswege.’

‘De prijs van duurzame artikelen moet laag zijn en niet duurzaam geproduceerde artikelen hoog. Misschien d.m.v. BTW.’

Met als kanttekening daarbij dat er wellicht veel geld valt te verdienen door te werken met ‘kortere ketens’ waardoor de tussenhandel minder bijdraagt aan de kosten.

‘Verder is de prijs die de boer ontvangt niet meegegroeid met de prijsontwikkeling van het systeem.’

VERSPILLING

Het tegengaan van voedselverspilling is een duidelijke actie die van iedereen gevraagd kan worden. En die meteen ook goed is voor de eigen portemonnee (*waarmee de pijn van prijsstijging wellicht weer iets verzacht kan worden*).

Nederlandse huishoudens verspilden vorig jaar gemiddeld 34,3 kg eten per persoon per jaar aan vast voedsel (*inclusief dikke vloeistoffen en zuivel*). In totaal werd zo'n 45,5 liter vloeistof (*koffie, thee, melk, frisdrank, sap, etc.*) per persoon door de gootsteen of toilet gespoeld.

Als je bedenkt dat iedere aardappel en iedere slok koffie die verspild wordt, eerst met veel inspanning en druk op het milieu geproduceerd is, wordt meteen duidelijk hoeveel winst hier te behalen is.

'Beperk de voedselverspilling door consumenten en producenten.'

Het is simpel: minder verspilling vraagt minder productie. Dat vergroot de mogelijkheid tot het extensiveren van bedrijfsvoering, als stap naar de gewenste kringlooplandbouw.

'Stimuleer het verduurzamen van bedrijven en stel daarnaast doelen voor krimp van de veestapel op regionaal niveau, welke krimp ook nodig is om extensiverende bedrijven de benodigde extra ruimte (grond) te bieden.'

KIESKEURIG

De klant is koning, wordt gezegd. Als iedereen alleen nog duurzaam geproduceerd voedsel zou kopen, komt de transitie van de landbouw snel dichtbij. Veel mensen beseffen dat deze 'macht' van de consumenten, ook een deel van de oplossing kan zijn. En daarmee ook meteen een verantwoordelijkheid voor iedereen.

'Dus de oplossing is voor mij, consument wordt u bewust van wat u eet en koop biologisch en biodynamisch voedsel. Voor uw gezondheid nu en voor de toekomst van generaties na ons.'

'Wat kan een ieder zelf doen:

- Vegetariër worden, of op z'n minst minder en biologisch vlees e.d. kopen.
- Bewust inkopen doen: biologisch, lokaal, minder vervuilende producten.'

'Ik geef toe dat ik ook niet altijd heilig ben ;) Maar ik geef heel graag wat meer uit voor biologisch en goed voedsel.'

De keuze valt daarbij vaak op biologisch/ecologisch voedsel, liefst seizoensgebonden voedsel, en uit eigen buurt.

**'Consument wordt u
bewust van wat u eet
en koop biologisch en
biodynamisch voedsel.
Voor uw gezondheid nu
en voor de toekomst van
generaties na ons.'**

'Ik geloof heel sterk in 'lokaal' en 'regionaal' 'biodynamische / circulaire landbouw' en het aangaan van verbindingen met het achterland / de burgers.'

'Bij ons in de straat doet inmiddels 90% van de bewoners boodschappen bij de zorgboerderij. Simpelweg door mond-tot-mond reclame.'

EEN MOOI EN DUURZAAM OVERIJSSSEL

Alle genoemde vormen van betrokkenheid dragen bij aan iets waar iedereen enthousiast over is: een mooi en duurzaam Overijssel, met landbouw, met een gezond leefklimaat en met natuur. Veel mensen zien voor zich hoe dat er uit zou kunnen zien.

‘Bloemrijke akkerranden als bijenlinten’ ... ‘Weidegang voor koeien’ ... ‘Meer kruidenrijke weiden’ ... ‘Lokale, duurzame consumptie’ ... ‘Voedselbossen’ ... ‘Bermbeheer’ ... ‘meer biodiversiteit’.

‘Voor landbouw betekent dit op termijn een overgang naar regionale kringlooplandbouw,’ schrijft een boer. ‘Wij doen dit in combinatie met natuurbeheer op 35% van de bedrijfsoppervlakte. Met Staatsbosbeheer is een goede vergoeding overeen gekomen.’

De omschakeling naar kringlooplandbouw zal ons leefklimaat veel mooier maken, maar makkelijk zal het niet zijn. Veel boeren hebben het gevoel dat ze er alleen voor staan.

‘Boeren lijken steeds meer op hun eigen eilandje te zitten, weinig echt contact met elkaar (behalve dan ineens als er harde actie wordt gevoerd), er zijn veel minder boerensamenkomsten dan vroeger. Terwijl dat juist in deze tijd zo belangrijk kan zijn als je het hebt

over de kringlooplandbouw, elkaar ondersteunen, elkaar inspireren over een nieuwe manier van het boeren, etc. Want voor veel boeren is het écht een heel grote ommeslag, wat logischerwijs stuit op weerstand.’

Zowel voor boeren als voor andere burgers valt er veel te winnen als we samen kijken hoe we de veranderingen het best kunnen realiseren. Met betrokkenheid van iedereen.

Dat was ook de boodschap van de akkerbouwer die aan het begin van dit verslag werd geciteerd: *‘Graag denk ik mee,’ schreef hij. ‘Ben niet alleen consument, maar ook boer, akkerbouwer. Het is heel goed om de vraag (om mee te denken) aan consumenten te stellen,’ ... om daar meteen aan toe te voegen: ‘Maar beter nog om dit samen met de boeren te doen.’*

‘We denken als melkveehouder graag mee om samen een toekomstbestendige landbouw te kunnen realiseren. (...) Om goede en volledige input op te halen moet je echt de dialoog aangaan omdat je zo ook kunt discussiëren en kunt doorvragen.’

‘Kern zou moeten zijn: Met elkaar.’

‘Voor landbouw betekent dit een overgang naar regionale kringlooplandbouw.’

DANK

Als Natuur en Milieufederatie zien we dat we, op diverse onderdelen, op het goede spoor zitten met lopende projecten als *'Land van Waarde'*, *'Jong Leren Eten'* en *'Valuta voor Veen'*, en onze betrokkenheid bij het nieuwe keurmerk *'On the way to Planet Proof'*. Aanvullend zullen we, in respons op alle reacties, ons sterker maken voor betrokkenheid van burgers bij de voedselvoorziening, zowel in woord (binnen het debat), als daad (rond concrete initiatieven), in samenspraak met boeren.

Op dit vlak valt enorm veel te winnen.

Wij danken iedereen die hierover, constructief én inspirerend, heeft meegedacht. De vele reacties tonen de kracht van de burgerbeweging, hier in Overijssel. Dat is mooi.

‘Wij danken iedereen die met ons heeft meegedacht. De vele reacties tonen de kracht van de burgerbeweging, hier in Overijssel.’

Natuur en Milieu Overijssel
Thomas van Slobbe
November 2020

samen voor een mooi en duurzaam overijssel

natuur en milieu overijssel